

- мати у своїй основі постійні, фундаментальні, а не тимчасові та випадкові фактори;
- бути більш-менш визначеними ознаками-критеріями;
- мати сталий об'єктивний характер;
- вирізняти основний, домінуючий критерій у разі, коли в основу класифікації покладено не одну, а декілька ознак-критеріїв.

Перелік основних ознак об'єкта класифікації судової економічної експертизи залежить від визначення її сутності. У теперішній час існують різні підходи до розгляду цього питання. Деякими фахівцями вона розглядається як самостійна процесуальна форма отримання нових і перевірки вже наявних речових доказів [3]. У законодавстві України судова експертиза визначається як дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, що містять інформацію про обставини справи, яка знаходиться у виконанні органів дізнання, досудового і судового слідства [3]. Судова економічна експертиза оформлюється у вигляді текстового документа, що також має певні ознаки. У процесуальних кодексах судова економічна експертиза виступає як джерело доказу, у якого також може бути виділено ряд специфічних юридичних ознак.

На погляд авторів, при класифікації судових економічних експертиз пріоритет повинен бути відданий критеріям, які характеризують саме дослідження. При цьому, домінуючу роль серед ознак дослідження треба надати такій ознаці, як предмет дослідження та обумовленим ним завданням. Інші ознаки дослідження можуть відігравати додаткову функцію при розробленні класифікації судових економічних експертиз.

При цьому треба зауважити, що віднесення експертизи до експертизи певної групи здійснюється за основним завданням, що вони вирішують.

Класифікаційна система експертиз не може бути постійною. Її оновлення обумовлене, у першу чергу, необхідністю вирішення нових завдань щодо об'єктів, які раніше не були предметом експертизи.

Список використаних джерел:

1. Матусовський Г. А. Економічні злочини : криміналістичний аналіз. Х. : Консум, 1999. 480 с.
2. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом МЮУ від 08.10.1998 № 53/5. ОВУ. 1998 № 46. Ст. 1715.;
3. Бандурка А. М., Бандурка А. А., Лукин В. А., Поникаров В. Д., Беляева Л. А. Судова бухгалтерія : навч. посіб. Харків : Ун-т внутр. справ, 2007. С. 412.

УДК 343.983(477)

*Євдокіменко С. В., судовий експерт, д-р юрид. наук, доцент
Харківського економіко-правового університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2924-6621>
e-mail: evdokimenko_s_v@ukr.net*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ СУДОВО- ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Розвиток страхового ринку України супроводжується значними ризиками фінансових втрат від правопорушень як з боку застрахованих осіб, так і злочинних дій посадових осіб та працівників страхових компаній. За цих умов проведення судово-економічної експертизи покликане вирішувати такі завдання:

- виявлення правопорушень у сфері страхових послуг;
- оцінка захисту діяльності страхової організації від ризиків фінансових втрат.

Розгляду першої групи завдань присвячена наша публікація, у якій встановлені найбільш поширені правопорушення, а саме:

- з боку страховиків: сумнівні умови страхування, необґрунтоване завищення суми страхових внесків, підробка страхових полісів, порушення порядку реєстрації та ліцензування, ухилення від сплати податків, присвоєння страхових виплат страхувальників та інші;
- з боку страхувальників: оголошення страхової суми вище дійсної вартості об'єкта страхування, багаторазове одночасне страхування об'єкта страхування в декількох страхових компаніях, пред'явлення завищених вимог про відшкодування шкоди, фальсифікація факту настання страхового випадку, підпал майна, фіктивне складання документів про заподіяні збитки від стихійних лих, фіктивне оформлення нещасних випадків та інші [1].

У вказаній публікації визначено послідовність документальних перевірок з встановлення правопорушень та перевірок правильності обліку страхових внесків та страхових виплат [1].

У той же час, питання з оцінки захисту діяльності страхової компанії від ризиків фінансових втрат за результатами проведення судово-економічної експертизи, вимагають подальшого дослідження. За нашою точкою зору, наслідками захисту діяльності страхової компанії є позитивні результати її фінансової діяльності, які можуть бути оцінені за рівнем платоспроможності страхової компанії. Це підтверджується й переліком ключових позитивних наслідків від впровадження міжнародного стандарту регулювання та розвитку страхового та перестрахового секторів фінансового ринку «Solvency II», наведених в монографії О. В. Козьменко зі співавторами, де, серед іншого, вказано на зміцнення балансів страховиків з погляду підвищення ліквідності, управління ризиками та фінансової гнучкості й адаптивності відповідно до реалій зовнішнього середовища [2, с. 324–330].

Виходячи з цього, при визначенні основних завдань проведення судово-економічної експертизи, відповідно до наказу Міністерства юстиції України №53/5, таких як установа відповідності чинному законодавству відображення в податковому обліку доходів та витрат за фінансово-господарськими операціями, що підлягають оподаткуванню податком на прибуток [3, р. III, підпункт 1.1] та іншими податками, є необхідність вирішення й інших завдань.

Окрім перевірки бухгалтерського обліку страхових операцій, дотримання правил господарської діяльності страхових організацій та заходів щодо дослідження обставин злочинів у сфері страхування, відповідно до Методики вирішення питань під час проведення судово-економічних експертиз у справах, пов'язаних із страховою діяльністю, що зареєстровано за № 11.0.24 [4, с. 15], в якості основних завдань слід також передбачати рішення питань оцінки захисту страхової діяльності. Ці питання можуть бути визначені на підставі положень діючого Закону України «Про страхування», а саме розділу III «Забезпечення платоспроможності страховиків». Відповідно цього розділу, до завдань проведення судово-економічної експертизи можуть бути включені такі:

- визначення платоспроможності страховика;
- встановлення правил формування, обліку і розміщення страхових резервів страховика.

Дії експерта для оцінки платоспроможності страховика регламентуються ст.30 Закону України «Про страхування» [5, ст. 30]. До складу завдань включаються:

- перевірка наявності сплаченого статутного фонду для страховиків - резидентів або гарантійного депозиту для філій страховиків-нерезидентів та наявності гарантійного фонду страховика;

- визначення наявності страхових резервів, достатніх для майбутніх виплат страхових сум і страхових відшкодувань;

- перевірка дотримання мінімального розміру статутного фонду (гарантійного депозиту) страховика, який займається видами страхування іншими, ніж страхування життя, а саме: у сумі, еквівалентній 1млн євро, а страховика, який займається страхуванням життя – 10 млн євро за валютним обмінним курсом України [5, ч. друга ст. 30]. Слід мати на увазі, що за п. 3 Розділу V Закону України «Про страхування», статутний капітал у розмірах, визначених за ст. 30 поширюється лише на страховиків, які створюватимуться після набрання чинності цим Законом. Уже діючі страховики, які займаються іншими видами страхування, ніж страхування життя, зобов'язані сформувані свої статутні капітали відповідно до вимог ст. 30 в такому порядку: протягом двох років з дня набрання чинності цим Законом – 500 тис. євро, протягом трьох років з дня набрання чинності цим Законом – 1 млн євро; страховики, які займаються страхуванням життя, – 750 тис. євро протягом двох років з дня набрання чинності цим Законом та 1,5 млн. євро протягом трьох років з дня набрання чинності цим Законом;

- визначення фактичного запасу платоспроможності (вирахуванням із вартості майна, як загальної суми активів страховика, суми нематеріальних активів і загальної суми зобов'язань, у тому числі страхових, прийнятих рівними обсягам страхових резервів) якій на будь-яку дату повинен перевищувати розрахунковий нормативний запас платоспроможності [5, ст. 30]. Якщо означити:

- фактичний запас через Фз,
- вартість майна – через Вм,

- нематеріальні активи – На,
- зобов'язання (крім страхових) – З,
- страхові резерви – Ср,
- нормативний запас платоспроможності – через Норм,
- то визначення фактичного запасу платоспроможності можна висловити у вигляді

наступної формули:

$$\Phi_z = B_m - Na - Z - Cr, \text{ при цьому } \Phi_z > \text{Норм};$$

— перевірка розрахунку нормативного запасу платоспроможності для страховиків, які займаються відмінними від страхування життя видами страхування. Ми приєднуємося до визначення Р. В. Рудої частин 9–13 ст. 30, а саме: розрахунок з використанням двох способів: 1) множення суми страхових премій за попередні 12 місяців на 0,18 (останній місяць буде складатися із кількості днів на дату розрахунку); при цьому сума страхових премій зменшується на 50 % страхових премій, що належать страховикам; 2) множення суми страхових виплат за попередні 12 місяців на 0,26 (останній місяць буде складатися із кількості днів на дату розрахунку); при цьому сума страхових виплат зменшується на 50 % виплат, що компенсуються перестраховиками згідно з укладеними договорами перестрахування. Нормативний запас платоспроможності страховика на звітну дату (без урахування договорів страхування життя) дорівнює більшій із визначених величин. Нормативний запас платоспроможності страховика, який здійснює страхування життя, на будь-яку дату дорівнює величині, яка визначається шляхом множення загальної величини резервів довгострокових зобов'язань (математичного резерву) на 0,05 [6, с. 96–97];

— визначаються випадки, коли за окремим предметом договору страхування страхова сума перевищує 10 відсотків суми сплаченого статутного капіталу і сформованих вільних резервів та страхових резервів. При цьому повинні бути укладені договори перестрахування. Слід мати на увазі, що вільні резерви – це частка власних коштів страховика, яка резервується з метою забезпечення платоспроможності страховика відповідно до прийнятої методики здійснення страхової діяльності. Їх створення можливо за рахунок використання нерозподіленого прибутку. У якості джерел утворення централізованих страхових резервних фондів можуть бути відрахування від надходжень страхових платежів, внески власних коштів страховика, а також доходи від розміщення коштів централізованих страхових резервних фондів [5, ст. 30].

Визначення правил формування, обліку і розміщення страхових резервів страховика можуть включати дії, передбачені ст. 31 Закону України «Про страхування» [5, ст. 31], а саме: встановлення наявності переліку резервів; перевірка дотримання порядку формування та обліку резервів страхування; перевірка розміщення коштів резервів страхування в активах страховика та правомірності їх використання; інше.

Таким чином, розгляд питань забезпечення платоспроможності страхових компаній при проведенні судово-економічних експертиз сприяє захисту їх діяльності на ринку фінансових послуг через встановлення відповідності умов платоспроможності чинним законодавчим нормам на момент експертизи та в динаміці розвитку за періодами часу. У разі відхилень, що погіршують умови платоспроможності, визначаються заходи з подолання негативних наслідків.

Список використаних джерел:

1. Євдокіменко С. В. Дослідження правопорушень у страховій діяльності при проведенні судово-економічної експертизи. *Журнал східноєвропейського права*. 2016. №27. С. 88–93.
2. Козьменко О. В., Козьменко С. М., Васильєва Т. А. та ін.. Страховий і перестраховий ринки в епоху глобалізації : монографія. Суми : Університетська книга, 2011. 388 с. URL: <http://finlit.online/osnovyi-finansov-ekonomika/strahoviy-rinok-sistemi-finansovih-rinkiv-yogo-55927.html> (дата звернення: 12.04.2019).
3. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 №53/5, зареєстровано у Міністерстві юстиції України 03.11.1998р. за № 705/3145 (із змінами). *Офіційний вісник України*. 1998. № 46. С. 172.
4. Методика вирішення питань при проведенні судово-економічних експертиз по справах, пов'язаних із страховою діяльністю, розроблено Харківським НДІСЕ, що зареєстровано 03.03.2010 за № 11.0.24 : Реєстр методик проведення судових експертиз Міністерства юстиції України : затв. наказом Міністерства юстиції України від 02.10.2008 №1666/5 «Про затвердження Порядку ведення Реєстру методик проведення судових експертиз», зареєстровано у Міністерстві юстиції України 02.10.2008 р. за № 924/15615 (із змінами). *Офіційний вісник України*. 20.10.2008. №77. С.33 URL: <http://rmpse.minjust.gov.ua/page/2> (дата звернення: 12.04.2019).

5. Про страхування : закон України від 07 березня 1996 року № 85/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*, 1996. № 18. Ст. 78. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр> (дата звернення: 12.04.2019).

6. Руда Р. В. Оцінка платоспроможності та фінансової стійкості страхової організації. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2015. №4(32). С. 93–98. URL: file:///D:/22_7.pdf (дата звернення: 12.04.2019).

УДК 343.13: 336.227.2(477)

*Амеліна А. С., канд. юрид. наук, доц., доцент Університету державної фіскальної служби України,
e-mail: amelina77anna@gmail.com*

ФОРМИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС ЗБИРАННЯ МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ ЕКСПЕРТНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ФАКТІВ УХИЛЕННЯ ВІД ОПОДАТКУВАННЯ

Одним із основних завдань кримінального судочинства є повне і швидке розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, для вирішення якого слідчий повинен вжити всіх передбачених законом заходів до встановлення злочинної події, осіб, винних у вчиненні правопорушення. Вирішення цих завдань не можливо без застосування слідчими певних знань, умінь та навичок, що одержані під час професійної підготовки та практичної діяльності. Але досудове розслідування у будь-якому кримінальному провадженні вимагає від нього також глибоких знань і в інших галузях науки, техніки, мистецтва та ремесла. Зважаючи на це, особливе значення в організаційному і тактичному забезпеченні досудового розслідування має використання працівниками слідчих підрозділів «спеціальних знань» [1].

Проблемні питання використання спеціальних знань у різні часові періоди досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені: В. П. Бахін, Р. С. Белкін, В. Г. Гончаренко, А. В. Іщенко, П. П. Іщенко, Н. І. Клименко, О. А. Кравченко, А. А. Ейсман, В. В. Лисенко, В. К. Лисиченко, І. Х. Макаров, Г. А. Матусовський, Б. В. Романюк, М. В. Салтєвський, М. Я. Сегай, М. А. Селіванов, В. М. Тertiшник, І. Я. Фрідман, П. В. Цимбал, Ю. Т. Шуматов та інші.

В. Г. Гончаренко, В. К. Лисиченко, Н. І. Клименко зазначають, що «найбільш розповсюдженою є думка, за якою під спеціальними знаннями треба розуміти знання, які лежать в основі тих чи інших спеціальностей та спеціалізацій». Деякі автори розрізняють криміналістичні й кримінально-процесуальні спеціальні знання [2, с. 8].

Стверджується, що криміналістичні знання являють собою систему взаємопов'язаних юридичних і природничо-технічних наукових знань. Саме сукупність природничо-технічних наукових знань треба називати спеціальними техніко-криміналістичними знаннями в процесуально-правовому змісті. До спеціальних відносять криміналістичні знання, які стосуються виявлення, фіксації, вилучення та дослідження доказів, а також знання, які належать до предмета відповідних видів криміналістичних експертиз: почеркознавчих, авторознавчих, технічної експертизи документів, фототехнічної, портретної, трасологічної тощо [3, с. 8].

В. В. Лисенко стверджує, що «спеціальні знання завжди є професійними, науковими знаннями, які отримані як результат не лише спеціальної підготовки, а й заняття певною роботою, діяльністю тощо» [3, с. 19].

В. М. Ревака вказує, що «крім вказаних форм, є не регламентовані нормами КПК форми, але такі, що за змістом, цілеспрямованістю є процесуальними (попередні дослідження, консультаційно-довідкова діяльність, документальні перевірки; судово-медичне дослідження трупа; витребування і використання документів, що складаються спеціалістами в ході їхньої службової діяльності; комп'ютерне моделювання)»; а до непроцесуальних форм відносять діяльність спеціаліста зі сприяння здійсненню оперативно-розшукових заходів [4, с. 17].

На думку В. Д. Арсенєва та В. Т. Заболоцького, спеціальними знаннями «...є система відомостей, які отримані в результаті наукової та практичної діяльності, а спеціальні пізнання – знання, отримані відповідними особами як результат теоретичної та практичної підготовки». На думку В. К. Лисиченка та В. В. Циркаля, «...однозначність термінів «спеціальні знання» та